

TIBBIYOT DARSLARINI NOAN'ANAVIY USULDA O'TISH

Gulshoda Asatullayeva Isoxonovna
Ishtixon Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi
texnikumi hamshiralik ishi fani o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada darsni olib borishning umumiy muammoli jihatlaridan biri bo'lgan, an'anaviy va noan'anaviy darslar haqida fikrlar berilgan. Pedagoglar har ikki dars turida ham sifatni oshira olish imkoniyati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: *noan'anaviy dars, an'anaviy dars, pedagogik texnologiya, ta'lim jarayoni, dars vaqti.*

KIRISH

Noan'anaviy bo'lmagan dars - noan'anaviy (noma'lum) tuzilishga ega bo'lgan improvizatsiya qilingan o'quv mashg'ulotlaridir. Pedagogik adabiyotlarning tahlili bir necha o'nlab turdagi nostandart darslarni ajratish imkonini berdi, ammo ular bitta maqsadga birlashtirilgan - asosiy qonunning bajarilishiga olib keladigan yangi usullar, shakllar, texnikalar va o'qitish vositalarini ishlab chiqishdan iborat bo'ldi. Darslarni o'tish jarayoni o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi aloqa bilan yaratiladi, an'anaviy dars - ko'p hollarda ta'lim jarayoning birdan-bir modeli bo'lib qo'lmoqda. An'anaviy dars - passiv dars berish usuli bo'lib, darsning samaraliligi uni rejalashtirilishiga bog'liq bo'ladi. Ma'lumki an'anaviy darsda ta'lim jarayonining markazida o'qituvchi turadi. An'anaviy dars o'tish modelida ko'proq ma'ruza, savoljavob, amaliy mashq kabi metodlardan foydalaniladi. Shu sabab, bu hollarda an'anaviy dars samaradorligi ancha past bo'lib, o'quvchilar ta'lim jarayonining passiv ishtirokchilariga aylanib qoladilar.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Dars rivojlanishining asosiy tendensiyalari darsga bo'lgan talablarda o'zining aniq ifodasini topadi. Zamonaviy darslar quyidagi talablarga javob bera olishi lozim: - fanning ilg'or yutuqlari, pedagogik texnologiyalardan foydalanish, darsni o'quvtarbiyaviy jarayon qonuniyatlari asosida tashkil etish; - darsda barcha didaktik tamoyil va qoidalarning optimal nisbatlarini ta'minlash; - o'quvchilarning qiziqishlari, layoqati va talablarini hisobga olish asosida ular tomonidan bilimlarning puxta o'zlashtirilishi uchun zarur sharoitlarni yaratish;

- o'quvchilar anglab yetadigan fanlararo bog'liklarni o'rnatish;
- ilgari o'rganilgan bilim va malakalari, shuningdek, o'quvchilarning rivojlanish darajasiga tayanish;
- shaxsning har tomonlama rivojlantirishni motivatsiyalash va faollashtirish;

- o'quv-tarbiyaviy faoliyat barcha bosqichlarining mantiqiyliги va emotsionalligi;

- pedagogik vositalardan samarali foydalanish;

- zarur bilim, ko'nikma va malakalar, fikrlash va faoliyat ratsional usullarini shakllantirish;

- mavjud bilimlarni doimo boyitib borish extiyojini yuzaga keltirish;

- har bir darsni puxta loyihalashtirish, rejalashtirish, tashxis va taxmin qilish.

Ko'pincha o'quvchilar ijobiy nuqtai nazardan noan'anaviy darslarni idrok etishmoqda, aksariyat qiziqish o'quv jarayoniga kiritilgan va darslarda faol ish olib boradi. An'anaviy bo'lmagan darsning asosiy vazifalari umumiy madaniy rivojlanish shaxsiy rivojlanishiga ega bo'lishdan iborat. O'quvchilarning kognitiv motivlari, tashabbuslari va manfaatlarini rivojlantirish lozim. O'rganish qobiliyatini shakllantirish, kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishdan iborat. Nostandart darslarning ijodiy qidiruv printsiplari qo'yidagilardan iborat:

- o'quv sinfining maksimal ishtiroki ta'minlanadi;

- o'yin-kulgi emas, balki hayajonli va ishtiyoq, hissiy ohang darsining asosi sifatida

- ko'plab fikrlarning muqobilligini qo'llab-quvvatlanadi.

Muvaffaqiyatsiz darsni tayyorlayotganda, nostandart darslar o'quvchilarning bilim, ko'nikmalari va ko'nikmalarini umumlashtirish va mustahkamlashda ishlatilishi kerakligini yodda tutish kerak. O'quv jarayonini tashkil etishning bunday shakllariga juda tez-tez murojaat qilinavermaydi. Chunki bu o'quv mavzusi va jismoniy mashqlar jarayoniga barqaror qiziqishning yo'qolishiga olib keladi. Noan'anaviy darslarga tayyorgarlik darajasini kam baholashning hojati yo'q, qoida tariqasida noan'anaviy bo'lmagan darsdan puxta tayyorgarlik ko'rish kerak. Noan'anaviy darslar shakllarini tanlashda o'qituvchi o'zining fe'l-atvor va temperamentining xususiyatlarini, umuman, individual o'quvchilar sifatida, tayyorgarlik va o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi kerak. Buning natijasida bilimlarni o'zlashtirishning asosiy usullari an'anaviyda muloqot, muhokama, muzokara, bahs, munozara, mulohaza, tahlil, mushohada, mutolaa, noan'anaviyda muloqot, mutolaa, mushohada, muhokama, muzokara, bahs, munozara, mulohaza, tahlil tarzda namoyon bo'ladi. Darsni olib borishda fanni o'zlashtirishga sabab bo'luvchi omillardan biri zamonaviy texnologiyalardir. Aqlli qurilmalarni yaratish va joriy etish bizni maktablarda ham qo'llanilmoqda, masalan, aqlli qo'ng'iroq va xona haroratini o'lchovchi turli datchiklar yaratilgan. Bundan tashqari, yer qimirlashini aniqlash qurilmasi, fotoelektrik konverter qurilmasi, termoelektrik konverter qurilmasiga bog'liq holda zamonaviy ta'lim xonalarini yaratishimiz mumkin. Ma'lumotlarni saqlashda esa bulutli texnologiyalarni qo'llash juda foydali bo'lib qoldi. O'quvchini darsda faolligi va diqqatini boshqa vaziyatlar olib

o'tmasligi foydali bo'ladi hamda ta'lim sifati oshib boradi. Ushbu jarayonga biz quyidagicha taklif bermoqdamiz:

- ta'lim jarayonida o'quvchilarda tasavvur imkoniyati yetarli bo'lmaganligi uchun dars jarayoniga modellashtirish texnologiyalarini olib kirish;
- darslarda texnik qurilmalarni amaliy foydalanish imkoni bo'lmagan hollarda ishlash jarayonini virtual holda yaratish va natijani ko'rsatish;
- modellashtirilgan obyektlar asosida tahlilni olib borish;
- kimyoviy moddalar bilan ishlash jarayonida ularni ko'rsatish;
- biologiya darslarida jonli tabiatdan hamda modellardan foydalanish;
- geografiya darslarida esa xaritalar va shaharlarning yaratilgan modellaridan unumli foydalanish mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Akvarium metodi: Bunda 5-6 nafar ishtirokchilar rahbar bilan birga doira shakli bo'ylab o'tiradilar. Ular – «baliqlar». Ularning atrofiga guruhning qolgan ishtirokchilari o'tiradilar (yoki turadilar). Ular – «baliq ovchilari». Ichki doira a'zolari («baliqlar») o'qituvchi taklif qilgan savolni faol muhokama qiladilar. «Baliq ovchilari» esa kuzatib turadilar va savolni muhokama qilayotgan biron o'quvchining fikri ularni qiziqtirib qolganda jarayonga kirishadilar: qo'shimcha qiladilar, savol beradilar, aniqlashtiradilar. SHunda «baliq ovchisi» fikri uni qiziqtirib qolgan «baliq»ning yoniga turib olishi kerak. Bir muammoning (masalaning) muhokamasi tugaganidan so'ng ishtirokchilar joylari bilan almashadilar (doiradan tashqarida turganlar endi doira bo'ylab o'tiradilar). Barcha ishtirokchilar doirada o'tirishlari maqsadga muvofiqdir. Foydalanish doiralari. Tabiiy va aniq fanlarni o'rganish jarayonlarida qo'llaniladi. Afzalliklari. Ishtirokchilarga norasmiy sharoitda fikr almashishga, berilgan muammoni (masalani) hal qilish bo'yicha o'z nuqtai nazarlarini bayon etishga imkon yaratadi. Muhokama jarayoniga erkin qo'shilish va undan chiqib ketishga imkon beradi. Tahliliy fikrlash, e'tibor jamlash va kuzatuvchanlikni rivojlantiradi. Nutqni va teskari aloqa texnikasini rivojlantiradi. Qiyinchiliklari. Muammoni muhokama qilishda barcha o'quvchilar faol ishtirok etish jarayonida bahs-munozalar, nizolar yuzaga kelishi mumkin. SHu bois o'qituvchi yaxshi tayyorlanishi va kuchli qarama-qarshiliklar paydo bo'lishiga yo'l bermaydigan uslublarni bilishi lozim. Noan'anaviy darsda vaqt talabi dars vaqtining ko'p qismi o'quvchilarning mustaqil topshiriqlarni bajarishi, fikr almashishi, mushohada qilishi, o'z xulosalarini bayon qilishi va himoyalashiga sarflanishi bilan belgilansa, an'anaviyda dars vaqtining ko'p qismi o'qituvchining yangi mavzuni tushuntirishi, tahlil qilishi, topshiriqlarni tushuntirishi, o'zlashtirishni nazorat qilishiga sarflanadi. Noan'anaviy dars turlari dars samaradorligini oshiradi va akademik ishlarga barqaror qiziqish uyg'otish va dasturiy ta'minot materiallarining eng yaxshi yutug'ini saqlashga yordam beradi.

“Davra suhbat” metodi – aylana stol atrofida berilgan muammo yoki savollar yuzasidan talabalar tomonidan o‘z fikr-mulohazalarini bildirish orqali olib boriladigan o‘qitish metodidir. “Davra suhbat” metodi qo‘llanilganda stol-stullarni doira shaklida joylashtirish kerak. Bu har bir talabalarning bir-biri bilan “ko‘z aloqasi”ni o‘rnatib turishiga yordam beradi. Davra suhbatining og‘zaki va yozma shakllari mavjuddir. Og‘zaki davra suhbatida Ustoz murabbiylar mavzuni boshlab beradi vatalabalar dan ushbu savol bo‘yicha o‘z fikr-mulohazalarini bildirishlarini so‘raydi va aylana bo‘ylab har birtalabalar o‘z fikr-mulohazalarini og‘zaki bayon etadilar. So‘zlayotgan talabalarni barcha diqqat bilan tinglaydi, agar muhokama qilish lozim bo‘lsa, barcha fikr-mulohazalar tinglanib bo‘lingandan so‘ng muhokama qilinadi. Bu esa talabalarning mustaqil fikrlashiga va nutq madaniyatining rivojlanishiga yordam beradi

XULOSA

Bugungi kunda o‘qitishning noan‘anaviy zamonaviy metodlari ta‘lim jarayonida keng qo‘llanilmoqda. O‘qitishning noan‘anaviy zamonaviy metodlarini qo‘llash o‘qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Ta‘lim metodlarini tanlashda har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq sanaladi. An‘anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda, unga turli-tumantalabalar faoliyatini faollashtiradigan metodlar bilan boyitish talabalarning o‘zlashtirish darajasining ko‘tarilishiga olib keladi. Buning uchun dars jarayoni oqilona tashkil qilinishi, ustoz murabbiylar tomonidan talabalarning qiziqishini orttirib, ularning ta‘lim jarayonida faolligi muttasil rag‘batlantirilib turilishi, o‘quv materialini kichik-kichik bo‘laklarga bo‘lib, ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, yo‘naltiruvchi matn, loyiha, rolli o‘yinlar kabi metodlarni qo‘llash va talabalarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undash talab etiladi. Bu metodlar noan‘anaviy interfaol yoki interaktiv metodlar deb ham ataladi. Noan‘anaviy interfaol metodlar deganda talabalarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta‘lim jarayonining markazidatalabalar bo‘lgan metodlar tushuniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Minamatov, Y. E. U. (2021). APPLICATION OF MODULAR TEACHING TECHNOLOGY IN TECHNOLOGY. Scientific progress, 2(8), 911-913.
2. Minamatov, Y. E. O. G. L., & Nasirdinova, M. H. Q. (2022). APPLICATION OF ICT IN EDUCATION AND TEACHING TECHNOLOGIES. Scientific progress, 3(4), 738-740.
3. Minamatov, Y. E. O. G. L., & Yusupova, N. M. (2022). SMART TEXNOLOGIYALARDA TA‘LIM JARAYONI. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 2(6), 441-445.

4. Okhunov, M., & Minamatov, Y. (2021). Application of Innovative Projects in Information Systems. *European Journal of Life Safety and Stability* (2660-9630), 11, 167-168.
5. Niyozov G., Axmedova M. E. *Pedagogika tarixidan seminar mashg'ulotlari*. – T.: Noshir, 2011.
6. Axmedova M.E. *Pedagogika nazariyasi va tarixi (O'quv qo'llanma)* – T.: Tafakkur bo'stoni, 2011.